

OMON MATCHON SHE'RLARIDA MILLIY RUH IFODASI

Matnazarova Saida Satimboy qizi,
UrDU o'qituvchi-stajori

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada she'riyatda milliy ruhning tutgan o'rni Omon Matchon ijodi misolida tahlil qilingan. Omon Matchon ijodidagi she'rlarda xalq milliy madaniyatini unutmaslik lozimligi, milliy o'zlikni saqlab qolish – millat o'zligini saqlab qolish ekanligi ko'rsatib berilgan.*

***Kalit so'zlar:** She'riyat, milliy ruh, milliy madaniyat, tarix, millat farzandlari*

She'riyatda milliy ruh ifodasi hamisha yetakchi omillardan biri hisoblanadi. Sababi, o'z so'ziga ega bo'lgan haqiqiy shoirni millatidan, milliyligidan ayro tasavvur qilish mushkul. Chunki shoirlar aytmoqchi bo'lgan fikrlar bir millatning o'tmishi va buguni qiyosi misolida yuzaga keladi. Nasrga nisbatan nazmda buni ifodalash ancha murakkab bo'lishiga qaramasdan, millat tarixidan xabardor bo'lgan, undan saboq olgan shoirlar buni kuchli dard bilan kuylaydi. Aslida barcha she'rlar darddan tug'iladi. Shunday ijtimoiy darddan yaralgan she'rlar Omon Matchon ijodining ham katta qismini tashkil qiladi.

Shoir bir she'ridan milliy ruhni shakllantiruvchi millatning asl farzandlarini eslab shunday yozadi:

Har kuni yangi kino, yangi kitoblar –
Qahramon ustiga yangi qahramon.
Negadir yo'q edi ular ichida
Alpomish, G'irotlar, Mahmud Pahlavon.(1)

Yuqoridagi baytda Omon Matchon millatning asl farzandlari nomini keltirish orqali ularning xalq milliy ma'naviyatida tutgan o'rnini ko'rsatib berish bilan birga xalqda milliy tuyg'ularni paydo qiluvchi adabiyot va san'atning o'z maqsadlaridan uzoqlashish holatidan ham ogoh qilayotganday. Rivojlanish, taraqqiyot, yangilanish kerak, ammo u milliy ruhdan uzoqlashadigan bo'lsa o'z oldiga qo'ygan maqsaddan uzoqlashishi mumkin. Fikrlarimizni modern she'riyat misolida dalillaydigan bo'lsak, tubandagicha xulosa chiqarishimiz mumkin. Bilamizki, bugungi kunda modern she'riyat ancha taraqqiy topgan. Ular ichida "yo'l- yo'lakay" yoziladiganlari ham bor, bu haqiqat. Ammo modernistik poeziya milliy ruhdan suv ichadigan bo'lsa, u shoh asarga ham aylanishi mumkin.

Omon Matchon "Urush yillari kinoxronikasini ko'rib" she'rida kitobxonlarga urush yillari tasvirini berish orqali yurt ozodligini qadriga yetishga chorlaydi:

Ul urushni ko'rdim shu tahlit:
Qo'li – miltiq, siyog'i – tahdid,
Ko'zlari – go'r, qirq million shahid...
Eh, qadimgi kinolentalar!

Shoirning "O'rtamizda birgina olma" to'plamidan joy olgan "Ey sen" deya boshlanuvchi she'rida wuning haqiqiy millatparvar shoir ekanligi namoyon bo'ladi. She'rdagi shoir millatning milliy-madaniy yodgorliklariga bugungi kun avlodlarining bo'lgan munosabatidan ranjiydi. Bu she'rning birinchi bandidayoq ko'rinadi:

Ey sen, Buxoroning aziz naqshlarin
Uvnatib, saqishga alishgan bola,
Nahotki, sezmading, shahar holidan
Hatto shu sayyohning ko'zida jola?!

Shoirning so'zlarini o'qigan har qanday kitobxon o'z Vataniga nisbatan bo'layotgan munosabatdan ogoh bo'lgach, kimdir g'azablanadi, kimdir xafa bo'ladi, asosiysi yana kimdirlar buni noto'g'ri ish ekanligini anglaydi.

Nahotki, sen uchun Ulug'bek qurgan
Ilm darvozasin buzasan o'zing,
Toleing ranglarin ko'ra olmasang,
Musulmon bo'lsang-da, ko'r bo'lsin ko'zing!

Bu aziz yurtga nisbatan qanchadan-qancha tazyiqlar, tahdidlar bo'lganligi tarixdan ma'lum. Millatni birlashtirish, taraqqiy topdirish uchun jadidlar, hatto o'z jonlarini qurbon ham qilishgan. Undan keyingi davrlarda mustaqillikka erishish ham oson bo'lgan emas. Shularni anglagan shoir millatdoshlarini Vatanni asrashga dadil chorlaydi. Aslida musulmonning musulmonga yomonlik ilinishi mumkin emas, lekin shoir vatan sotqinlari bo'lgan ba'zi musulmonlarga nisbatan "Musulmon bo'lsang-da, ko'r bo'lsin ko'zing!" deya hayqiradi.

Omon Matchonning "O'rtamizda birgina olma" to'plamidagi "Yig'lab kelayotganlar" she'rida ham vatan taqdiri haqida qayg'urish lozimligini ilgari suradi. She'r quyidagi satrlar bilan boshlangan

Ko'rdim kuni kecha bir anjumanga
Har yoqdan yig'ilib, yig'lab keldilar

She'rning bunday so'zlar bilan boshlanishining o'ziyoq unda hasrat, yurtning turli nuqtalarida sodir bo'layotgan ayanchli hollarni tasvirlashni maqsad qilganligini ifodalaydi. She'rdagi ham yurtning bugungi ahvolidan, qadimiy obida-yu qadamjolarining vayron ahvolidan, Orol muammosidan, Qodiriy tuxmat qilganlardan so'z ketadi. Samarqandning naqshinkor obidalari zaxlab, sho'rlab, potrab borayotganidan, islom dini markazi bo'lgan Buxoroning vayron holidan, Xiva kabi qadimiy shaharlarning nurab borayotganidan, Ko'hna Urganch, Dashnobod ahvolidan dili ranjiydi.

Ushbu she'rida butun dunyoda global muammoga aylangan Orol muammosi ham keltirilgan

Orol bo'ylarining xabarchisining

Lablari yorilgan, ko'zida yo'q nam..
"Ko'rib bir faylasuf yig'lab yubordi
Bormi Oroidan ham bo'lak ulkan g'am?!"

Shoirning ishi yomon gaplardan xabar berish emas, lekin bu vatan farzandining burchi ekanligini quyidagicha izohlaydi

Shoirning ishimas yomon gaplardan,
Noqis xabarlardan shajar tuzmoqlik.
Lekin ona yerni sotmoq bilan teng
O'z tuqqan joyingdan ko'ngil uzmaklik.

Omon Matchon ijod qilgan davrlarda mavzu ham, ijobiy fikrlash ham ancha cheklangan edi. Shunday bo'lishiga qaramasdan shoir o'z so'zlari dadil ayta olgan. Men uchun shoir o'z davrining haqiqiy jadidi hisoblanadi. Bir she'rida shunday yozadi:

Navoiy, Mashrabni o'qishni u payt
Eskilik, sarqit deb yozgan ekanlar.
Bir Johil so'zila butun bir xalqning
Og'ziga qora qulf osgan ekanlar

Bu she'rni yozish uchun shoirlarga o'sha davrda katta kuch, mardlik, jasorat zarur edi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yurt, millat, vatan tushunchalari Omon Matchon she'rlarining bosh mavzusidir. Shoirning vatan haqidagi she'rlarida vatan madhidan ko'ra millatning og'riqli nuqtalari, yurt dardlari ko'proq qalamga olinadi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Omon Matchon "Tanlangan asarlar" Toshkent Adabiyot nashriyoti 2023